

LAKOS GYÖRGY:

Egyedül

Egy szeles, hófúvós napon Tomácsról egyenesen a hegyekbe indultunk. A szél hamarosan viharrá erősödött. A hó fehér leple eltakarta az utakat és tisztásokat, szemünket, szánkat betömte, arcunkat véresre csípte a porhó. Társaim azt javasolták, hogy forduljunk vissza, de már friss nyomunkat is eltüntette a vihar és a havazás. Ez a kalandos, kockázatos kirándulás juttatta eszembe Kulcsár Lajos és Csató Mihály megrázó történetét.

1.

Hajnaltájban csitult a szél. Az erdők moraja alábbhagyott, de a fák fel-felnyögtek már, mint a gonosz álommal küzködő ember. Csató megpiszkálta a parazsat a kunyhó közepén és rászórta a gallymaradékot. Lassú, egyenletes füstoszlopok kíváncskoztak a magasba.

Kulcsár összegömbölyödve feküdt a száraz szénán, mint az alvó sündiszó.

A füstölgő gallyacskák lángokba kaptak, pattogva, szikrákat vetve ontották a meleget. A gyér hó fócsába olvadt a közelükben. Csató elégedetten mosolygott, amint meglátta a nyíló rózsákat az öreg Kulcsár arcán.

„Hadd aludjon” — gondolta és tápázkodott. Félrehúzta az ajtót helyettesítő deszkát s nagy óvatosan kimászott a levegőre. A sudárnövésű, fiatal fák közt már a szürkület kódorgott: éles vonallá rajzolta a szénégető boksák kerületét. A héten rakták mind a hármat, csak alájuk kell gyűjtani. Már tegnap megtették volna, ha nem állja útjukat a vihar

Külön-külön alaposan ellenőrizte őket, lapáttal elsimogatta rajtuk a földet es almot, leseperte hátukról a porhavat. Ha szépen kiég, lesz faszén bőven. Egy egető egyetlen gyújtásra még nem termelt ennyit.

Szombaton se ereszkedett le a völgybe, hazaváró, kis falujukba, noha ideje lett volna tisztát váltani és újból megtölteni a tarisznyát élelemmel. Ezúttal azonban hiába is várják őket aggódó szeretteik! Pedig a kenyér is fogyóban már.

Nem is jönnek az asszonyok, akik máskor fizetés napján mindenfelől ott kapaszkodnak a hegyek lejtőin, még ha oly messzi laknak, mint például ők is: teljes napi járásra.

A három boksa már elkészült. Púpos, horpadthátú dombocskák.

Egy-két lapát-simítás és be lehet gyűjtani.

Az időjárás kedvükre játszik: csitult a szél és érezhetően enyhült az idő.

Csató a lapátot odadobta a kunyhó falához.

— Siessünk, hó lesz! — mondta nagy hangon.

Kulcsár meg se moccant, egyhangúan tört elő a kunyhóból horkolása.

— Tán meghaltál, Lajos? — mondta azután Csató.

— Mi baj? — tápázkodott Kulcsár.

— Alábbhagyott a szél. Gvújthatunk.

Kulcsár a szájáról olvasta le a szavakat, s mint akit parázs ért, villámgyorsan kibújt a levegőre. Kis tömzsi ember volt, szinte elveszett ruhája temérdek foltja között. Arcán borzas szakáll serkent.

Megragadta a pájszert, a göcsös, fényesre kopott husángot, és szapora mozdulat-
tal szabaddá tette a boksák tűznyílását. Mintha a „berki csirke”, a babonás emberek
hitében élő bükki ördögfióka támadt volna fel! Hát még, amikor felmordult mekegő,
medvemorgó hangján!

— Rudat, Mihály! Gyorsan, gyorsan!

Percek teltek csak el, s három boksában máris kezdte harcát a tűz. Füst szí-
vargott elő, s a nyíláson át kivillant a gyujtóláng rózsaszín fénye.

2.

Tulajdonképpen az erdész vette rá őket, hogy ebben a szokatlan időpontban
égessék a szenetet. A nyár, nyárvége és az ősz annak az ideje, nem a tél.

De az erdész olyan meggyőzően beszélt!

— Itt van Diósgyőr és Ózd a szomszédban: a faszén a kohókhoz kell. Nem tudom
mit csinálnak vele, de a faszén nélkül nem lehet vasat olvasztani., s kire számít-
sanak, ha Kucsár Lajosra és Csató Mihályra nem!

Hiszen jöhetnek volna előbb is, amikor a dologra termelt napot pocsekolták a falu
fölött, a kövecses krumpli földön. Akkor azonban még arra számolt az erdőgazdaság,
hogy megépül idejére a tolmácsi felepároló üzem, amely vagonszámra ontja majd a
faszenet. A mályinkai szénégetők javarésze már le is tett az ősi mesterségről, pedig
ebben a faluban még a bábaasszony is ért a szénégetéshez. A gyár fölősslegessé teszi
a régi munkát, a falubeliek tehát új foglalatosságot keresnek. A szénégetőkből máris
kiváló motorfűrészesek, döntők, darabolók lettek, s többen elszegődtek az új üzem-
hez, amelyről az a hír járja, hogy a füstből is aranyat csinál. Az égetett fából fel-
fogja a szeszt, a kátrányt és a többi értéket.

Egyedül Kulcsár és Csató ragaszkodott a szénégetéshez. Úgy megszokták, annyira
annak éltek, hogy el se képzelhették, hogy másképpen is lehet. Csodaváró türelem-
mel lesték, mikor jön az erdész az ajánlattal.

Az erdész kései felszólítása mégis gondolkodóba ejtette őket.

— Hideg, szeles már az idő! — jelentette ki Kulcsár.

— Kockázatos — latolgatta Csató.

Azért csak felkerekedtek, hogy megnézzék a helyet, ahol égetni kell. Végső vá-
laszt azonban nem adtak. Már amikor elindultak, tudták, hogy elvállalják. De
látták az erdőgazdaság gondját, hát kérték magukat.

— Jól meg kell gondolni.

— Élelmet se hoztunk magunkkal.

A szemük azonban már azt vizsgálta, hogy van-e víz a hordóban, épek-e a
román szánkák, milyen messziről kell a faanyagot „közelíteni”.

— Még meggondoljuk — mondta mégis Csató és Kulcsár bólogatott a nagyobb
fizetség reményében. — Ha holnapig nem jönnek, ne várjon!

Még aznap megfordultak. Megtömték a tarisznyát élelemmel. Kulcsár istenhozzá-
dot mondott anyókének, öreg párjának, Csató meg sorra csókolta a lányokat. Kívülről
csupa nőből áll a család: anyósa, felesége, három kislánya él szép, új kőházukban.

Éjjel értek ki az erdőre. Az erdészlakot ezúttal elkerülték, siettek azonnal a munkahelyre. Összetákolták a kunyhót, tüzet gyújtottak a kunyhó közepén, aludtak pár órát és még hajnal előtt hozzáláttak a fagyűjtéshez. Úgy vélték, majd csak elvetődik az erdész hozzájuk.

Eszükebe sem jutott volna, hogy ebben kételkedjenek. Pedig a Füstöskő, amelynek szürke árnyékában tákolták a boksákat, a fennsík lefelhagyatottabb púpja. A fakitermelés is más irányban zajlik, a mély massai völgyben, s az erdészt ott köti le a faanyag felmérése, a szállítás szervezése.

Munka közben azonban észrevétlenül suhannak a napok.

Viszont amilyen ütemben magasodtak a szabályos fakupacok, oly gyorsan laposodott a két háti-tarisznya. Kulcsár szorosan a társa arcába hajolt, s hangosan mondta, mintha Csató lenne a süket s nem ő:

— Sok a szarvas. Vonulnak a völgyön Hutának!

— Mondtam, hogy hó lesz.

Nagyobb havazás teljesen elzárhatja a külvilágot, pedig így is eléggé távol élnek minden lakott helytől. Nyoc kilométerre fekszik az erdészház, tizenkettőre a legközelebbi falu.

— Éhenveszünk, ha nem lesz kenyér — jegyezte meg Kulcsár.

— Az erdész se vetődik erre — toldotta hozzá Csató.

— Mit tegyünk?

— Mit, mit? — Csató keserű ábrázatán összegyülekeztek a redők, mint a térképen, ahol sűrű vonalakkal jelzik a magas hegyet.

A kunyhóban a meleg szénára kucorogtak. A tarisznyát ölükbe emelték. Csató kis csonk kenyeret húzott elő. Száraz volt, nem fogta a bicska.

Rágcsálta, majszolta, mint az egér. Utána az előbbinél is kínzóbb éhséget érzett.

— Miért nem eszel? — szólt oda Kulcsárnak. Tekintete féltékenyen tapadt az idegen tarisznyára. — Mire spórolsz? Az a darabka szalonna már se nem oszt, se nem szoroz.

Oly sóvár és irigy volt Csató nézése, annyi gyűlölet sugárzott szeméből, hogy Kulcsár önkéntelenül is az oldalánál heverő fejszére pillantott.

— Nem vagyok éhes! — mondta.

Csatót a válasz gyanakvóvá tette.

— Tán titokban ettél?

Kulcsár nem hallotta az indulatos szavakat.

— Kenyérért kell menni! — mondta aggódva.

Könnyű azt mondani, ha valaki a hazamenők sorsában részesül. De mi történjen a másikkal, akire a boksa felügvelete marad? Égy boksánál is elég virrasztani, nemhogy háromnál, hiszen éjjel-nappal szemmel kell tartani.

Öklével igazgatta bajuszát.

— Hát a boksával mi lesz? — kérdezte és ferde szemmel leste az öreget.

— Aki itt marad, vigyáz rá. Már tegnap is alig ettünk. Kenyér köll! — erős-ködött Kulcsár.

Igaza van, gondolta Csató, de...

Hirtelen csapott le a kérdéssel.

— Aztán ki marad?

Nem az a kérdés, hogy ki megy, hanem, hogy ki marad.

Aki megy, annak már nincs gondja, jó forró levest vacsorázik a barátságos, kemencefűtésű szobában. Asszony, gyerek mind a kedvét keresi. De aki marad, magárahagyatva őrizheti a három boksát a mesebeli-erdő mélyén, ahol a madár se jár. Csak a remény táplálja, aki nem a legjobb gazdasszony.

Azé a meleg leves, ezé a nélkülözés.

— Sorsoljunk! — tanácsolta Kulcsár.

Becsületes ajánlat. Egyforma az esély, s nincs ok alkudozásra. Akit a sors jobban szívébe zárt, az ma éjjel asszony mellett hál.

— Nem bánom. Dugjál!

3.

A sorsolást mégis reggelre halasztották. Napkelte után ismét megélenkült a szél. Fűtyülve rohangászott a kunyhó előtt, teli marokkal, pajkosan dobálta a régen hullott, száraz havat. Az erdő hangja is megjött: dült-fült, morgott, dühöngött.

Kulcsár gyufaszálat kerített, kettébe törte, egyik felét a markába fogta, a másik darabkát belevetette a parázsba. Aztán hátra tette kezét és öklét a szénába fúrva, nagyhirtelen váltogatta a félgyufát. Csató látható figyelemmel kísért minden mozdulatot. Eleinte ugyan közömbösnek mutatta magát, úgy tett, mint akinek minden mindegy, nem tulajdonít jelentőséget az esetnek. Kis idő múlva azonban remegni kezdett. Finoman és egyenletesen remegett. Fogai összekocódtak, homlokát hideg gyöngyszemek díszítették.

Csak hozzá kell érni, s máris elválik, ki alszik vetett ágyban, ki virraszt az ég sátora alatt, az ősi, nomád kunyhóban.

Sokáig néztek farkasszemet.

Most már Kulcsár karja is remegett. Minél jobban szorongatta öklét, hogy erőt vegyen izgalmán, annál jobban szétfutott tagjain a reszketés.

— Üss rá! — mondta lürelmetlenül.

Csató még mindig habozott. Biztos lapra akart játszani: hol Kulcsár kifejezéstelen arcát leste, hol az öklök remegését arányította egymáshoz. Ahogy tovább figyelte, világosan látta, hogy a jobb ököl görcsösebb.

Rácsapott hirtelen.

Kulcsár kinyitotta. Üres volt.

— Mutasd a másikat is!

Azt is kinyitotta. Kihullott belőle a pálcika.

Egyenesen a parázsra.

Pillanat alatt hamuvá lobbant.

Csató arra gondolt: ha Kulcsár nem lenne, most ő mehetne haza. Felesége elővenné a kemencéből a meleg lekváros gombócot, ő meg befalná mindet. S szájában összefutott a gombóc kellemes íze, alig győzte nyálát nyelvedsni.

Minden jónak Kulcsár áll az útjában!

— Nyertem — morogta Kulcsár és kárörvendve vigyorgott. Csató nézésétől azonban arcára fagyott a mosoly.

— No, menjél! — biztatta ez.

Kulcsár nem mozdult. Elfeküdt a szénán, mint aki pihenni vágyik.

— S a kenyér?

— Majd te hozol! Neked családod van, fiatal feleséged. ... Az én anyókám jobban el van nélkülem. Neki már nem én köllök, hanem a forint.

Csatóban társa jólelkűségétől keserű ízek váltakoztak. Halántéka lükteteti, a tarkója táján forróságot és nyomást érzett, mellére rátelepedet a füst. Legjobb volna öle menni, s aki életben marad, azt tesz, amit jónak lát.

— Nem bánom, mehetek — mondta fölényesen, mintha szívességet tenne. — Mit üzensz?

— Mondd, hogy dohányt is küldjön!

— És még?

— Az erdősszel is beszélj, a Fekete elvtárssal. Mondd, hogy ideki vagyunk. Három boksa ég.

4

Mintha a búcsúzást szeretné széppé tenni, ezüstösen, selymesen, sűrű pihékben eleredt a hó.

Végtelen nyugalom, mély, átható csend ült a tájon. A csillogó hópihék végleg elmosták a feszültséget. Kulcsár szája szögletén engesztelő mosoly ragyogott, csak Csató szívében lappangott még némi keserűség.

Kemény, büszke járással haladt a szekérvágta erdei úton.

Öreg Kulcsár szomorú tekintetet vetett utána, de nem érzett irigységet. Így van ez rendjén! Mi az a másfél nap! A gyerekek és a fiatalasszony öröme viszont hatalmas lesz, amikor Csató megérkezik.

Másfél napig mindenképpen kibírja.

Az erdő az út kanyarulatánál végképp elrejtette Csatót az utánaéző tekintet elől. Kulcsár még sokáig állt ott mozdulatlanul, vállára fehér hermelin-köppényt terített a hó.

A begyűjtött boksák még nem melegedtek át. A hópihék sokáig egészben maradtak a komor „fa-boglyák” hátán s csak később kezdtek nagy sístergéssel gőzzé válni.

A völgyben laposan a földhöz tapadt, kuszott, mászott, osont a füst.

Kulcsár megragadta a közelítő szánkat, hátához szorította s mintha a szántalp szárnyakat helyettesítene, szinte röpült felfelé a hegyoldalon. Futás közben lepergett válláról a hó. Fekete ördög lett ismét. A szánkat odaállította a farakás mellé, kalapjáról lerázta a havat s aztán nagyot nyalábolt a fából.

A fák közén még nem hagyott nyomot a hó, s az első pihéket az ágak fogták fel. Komoly erőkifejtésbe került, hogy a szánkát elindítsa terhével. De húzta-vonta maga után nehézséget és akadályt nem ismerve, mint a bivaly.

Elrendezte a lehordott faanyagot a „boksa-hely” körül. Úgy forgott-mozgott, mintha a háta mögött állana valaki és váltig biztatná: „Rajta, öreg Kulcsár, mutasd meg, mit tudsz!”

Elzárta az égő boksák tüzelőnyílását, majd néhány búcsúzó lapátsímogás után ismét az új boksák helyét vette pártfogásba.

Mi lenne, ha most meg négy boksát raknánk? — gondolta.

Délután kisebb szél kerekedett, s többször kellett az égő boksáknál időznie, hogy eltömje a szél- és tűzvájta réseket. A szánkával is lassabban haladt, mert a hó állandóan vastagodott s már nem siklott, hanem ragadt a szán. Lépései mind nehezebbé váltak, s bakancsa teljesen átnedvesedett.

Mindez még fürgébb mozgásra ösztönözte.

Sietni kell a fahordással, mert a szél és hó elébevághat vakmerő tervének. Négy boksát rakni egy égetőpárnak, nem kis dolog.

Kabátját a kunyhóba dobta. Ingujját feltúrta, púpos kalapját a földre húzta. Verjétekben fürdött a teste, csak a füle hegyét csípdeste a hideg.

Este, amikor már sötétedni kezdett, a közelebbi rakatoktól szállította a fát. A hó pótolta a lámpást. A patyolat terítón sötéten jelezte az utat a szánka és a lépések csikja. Később ez is fehérré vált, de tükrösen csillogott s ezzel ütött el az egyetlen, érdes fehértől.

A szél mind magasabb hangon füttyözött.

Késő éjszaka hagyta abba a munkát.

A kunyhó előtt udvart csinált és tüzet gyújtott. Oda ült a kunyhó ajtajába s átázott lábát bakancsostól a tűz torkáig dugta. Szállt belőle a gőz, mintha a lába is égne.

Jóideig ült így, a szél azonban váratlanul megcirógatta nedves ingét s hátán végigfutott a hideg. Hátrahajolt, a szénára vetett kabátért nyúlt volna, de keze két ízben is a tarisznya szíjába akadt. Alig tudott kibabalyodni belőle.

Végre magára terítette a kabátot.

Egész nap most gondolt először az evésre.

De ha eddig kibírta, most már könnyen elhúzhatja reggelit! A három boksa ott füstölgött a kunyhó nyílásával szemben. Ha a tűzbe nézett, a boksákat is látta.

Az erdő zaja elhatalmasodott, ebből azonban beteg füléig kevés hatolt.

Szállt, szállt a gőz a bakancsból, szállt-szállt a füst és gőz a tűzből és a boksából. A gallyak alatt sziporkázó parázs piros fényt vetett a szállingózó hópihékre és a kunyhó előtt eltakarított hódombra.

Szállt-szállt a füst, szállt-szállt a gőz, s hamarosan szürke lett Kulcsár szeme előtt még a parázs is. Pedig nyitva fénylett az a gombostünyi szembogár, csak a légzés vált lassúbbá és a test ernyedni kezdett.

5.

Arra ébredt, hogy fázik.

Első pillantása a boksákra esett. Sűrű füst gomolygott körülöttük, a füst színe olyan, amilyennek lennie kell — dacolnak a boksák a széllal.

Felkészülte a tüzet, s a kunyhóba nyúlt száraz gallyért. Keze ismét a tarisznya szíját tapogatta. S a hidegnek abban a pillanatban versenytársa támadt! Az éhség.

Nem, nem adja meg magát!

Hát, amikor a fronton három napig sem ettek! A gyalogosok már a bakancs-szíjakat is eírágták, s ő még a rezervához sem nyúlt hozzá. Igaz, hogy ő árkász volt, nem baka. Az is igaz, hogy akkor idegen földön kockáztatta az életét, most meg idehaza él. Délre megjön Csató a teli batyuval.

Minek száradjon az a darabka kenyér a tarisznyában!

Nem sok lehet már hajnalig, reggel meg úgymé megenné. Van értelme azért a néhány óráért kínlódni?

Rádobta a száraz ágat a parázsra. Pattogva-szikrázva kapott új életre a tűz, de a szél minduntalan elvitte melegét. Egy idő múltán a szél miatt átvitte a paraszt a kunyhóba, hogy a falak elfogják a szelet.

Ott ült továbbra is az ajtóban. A meleg most már a hátát érte, s lábaiba állt bele a fagy.

A tűznek fordult tehát.

Tekintete megakadt a tarisznyán.

Nagyot nyelt, mint akinek nagy falat akadt a torkán. Odahajolt, feltépte a tarisznya száját és kiemelte belőle a piros szegélyű kendőt, a kendőből meg a kenyeret, a szalonnaveget és a fél hagymát. Nagyobb volt a kenyér és a szalonna, mint számította. A jólakáshoz mégis kevés. Máskor meleg früstök mellé is megeszik ennyit.

Kömótosan evett, mintha így akarná elhitetni magával, hogy nem is olyan éhes. Most már nem kínoztá annyira az éhség s nem törte le oly kegyetlenül a hideg. Körüljárta a boksákat.

Megnyugodva tért vissza a kunyhóhoz, elővette a bögrét s a boksák mögött álló hordóhoz ment volna, hogy megmerítse. A szél hóval temette el a hordót: vissza kellett fordulnia a lapátért.

Mire utat vágott a víz, a hajnal is megérkezett.

A hajnal elűzte a szelet, s néhány tízpercre elcsendesült az erdő. Még a hóhullás is csökkent valamennyit, csak apró, erőtlen pelyhek libegtek a levegőben.

A szekérutat, amelyen tegnap Csató távozott térdig érő hó lepte el.

— Lesz mit taposnod, Miska! — gondolta az öreg Kulcsár. A fák ágain vastagon űlt a hó, fáradtan hajoltak meg terhük alatt, s időnként jajgattak, nyögtek, mintha nem is bükkök, kőrisek, tölgyek, hanem beteg emberek volnának.

A kunyhó mögött recsenve tört le egy ág, mely nem bírt ellenállni a súlyos hótehernek. Belehuppant a magas hóba s nyomában ott szikrázott az apróra fagyott hó. Akkora ág agyoncsaphat egy embert.

De nem gondolt most a veszélyre. A fehér cipón járt az esze, amit délre Csató hoz meg.

A szánka nyomát teljesen elfedte a hó, a szánkát is a hó alól kellett előráncigálni.

Nem vette a hátára, mint máskor, hanem maga után húzta. Elég volt most a teste terhét cipelnie. A magas hó úgy kimeríti az embert, mintha térdigérő sarat dagasztana.

Talán nem is az az ember jár ott, aki tegnap oly villámgyorsan cikázott a rakatok és a boksák között!

Lomhán, lassan haladt. Olykor kerek kő került a talpa alá, a mindent elrejtő nagy hóban. Ilyenkor megcsúszott, hogy kézzel kellett támasztékot keresnie. A vékonyabb fákba, cserje-gallyacskákba kapaszkodott.

A szánkát sem rakta tetejesre. Az első fordulónál megpróbálta ugyan, de oly nehezen boldogult a magas, szélfúvásos hóval, hogy a második fordulónál apasztania kellett. Más rendes esetben sem visz többet, de Kulcsár Lajos nincs szokva a dekás munkához.

Harmadszor fordult volna, a szánkát megrakta már, amikor nagy árnyék suhant el szeme előtt. Három szarvas ugrált, rohant a hóban. Három ügyetlen borjú. Lábuk meg-megbicsaklott. Ijedten álltak meg a hegygerincen, néhány lépésre Kulcsártól. Idegesen forgatták fejüket, mintha jelet, támpontot keresnének, de a hó megvakította látásukat.

Hemperegve, meg-megcsúszva ereszkedtek a meredek völgyön alá. Nyomukban a szél nyargalt.

Vagy már nem is szél, hanem vihar.

Kulcsár teljes erővel nekifohászzkodott, teste rézsutt feküdt a levegőben. Nyugodtan elengedhetné a szánka kapaszkodóját, a szél ereje úgyis megtartaná.

Melle zihált, homlokán, nyakán kidagadtak az erek. Féloldalt fordult, hogy csökentse a támadó felületet, még így is lassabban haladt, mint a csiga.

Az égő boksák körül szilajon kavargott a füst.

A szánkát nem akarta otthagyni a fák között. Minden erejét összeszedte s időnként nagyokat rántott terhén. Centiket haladt előre.

Végre elérte a boksát.

A vihar egyre hevesebben dühöngött. Nem elégedett meg a felülről hulló hóval, olykor a földön fekvőbe is belemarkolt, s úgy száguldott a fehér pihékkal, mintha sohase akarná letenni őket. A kunyhó egyik falát már magasan beszórta hóval s a tetőről durván cibálta a száraz levelet, s a vékony, törékeny gallyat.

6.

Kulcsár kimerülten borult a szénára.

Jó volt pihenni, semmire sem gondolni, csak fújni azt a sok levegőt, ami a tüdejébe szorult. Lélekezése örvényt kavart a hamuban. Kis idő múlva porszem akadt a torkán s az előcsalta a mellét feszítő köhögést. Félig felemelkedett s úgy viaskodott önmagával.

Néhány percnyit feküdt csupán a köhögés megszűnte után, mégis frissnek, erősen érezte magát.

Kilopódzott a kunyhóból. Úgyesen meghajolva közelítette meg a boksát. Rést és törést egyikén sem talált.

A szekérutat vastag hó lepte már, s a kegyetlen szél helyenként hohegyeket épített, másutt gödröket ásott, s hótölcéseket kavart a fák magasságáig.

Az erdő zengett, morajlott, mint a tenger. Kulcsár kimerült, amíg néhány lépést tett.

Csatót leste, akit alighanem útban kapott a vihar. Arra gondolt, hogy elébe kellene mennie, de a füstölgő boksákat nem hagyhatja felügyelet nélkül. Ez már érték. Ebben már alakul a fából a jó szén.

Visszatért a kunyhóba és végiggondolta a lehetőségeket. Kitart az utolsó pillanatig, de ha Csató sokáig késlekedik, be kell mennie az erdészházhoz.

Aztán megjelent előtte az otthoni szoba képe. Az öreg kemence, a földes padló, a barna asztal és a két lóca, a színes tányérok az ablak fölött, barna ajtó és ablakléc, az öreg sublót és a kedves öreg bútor, a felesége. A szoba jó meleg és ízes étel illata száll.

De a kilátástalan jelen, a még mindig dühöngő vihar elmosta a szép érzéseket.

Haraggal, rosszalással gondolt az erdészekre.

Kicsalják őket az erdőre, és az orrukat sem dugják ki a szénégetőkhöz. Eszébe juthatott volna valamelyiknek, hogy: „megyek, megnézem, kijöttek-e Kulcsárék”.

De ilyen árvah hagyni őket!

Bizonyára Csató se szólt Feketének, egyébként az már itt lenne. Pedig nem nagy kerülő lett volna Csatónak! De már nem bírta ki azt a háromnegyed órát. Nem két séges: a közelebbi utat választotta, a meredeken.

Még az a jó, hogy visszafelé jövet mégis az erdészház felé kell jönnie, mert a másik út száraz időben is járhatatlanul partos.

S míg gondolatai ide-oda cikáztak, korgó gyomra a szélel, viharral versenyt hegedült.

Ölébe kapta a tarisznyát és belekotort nagy öklével. Kapkodva, idegesen keresgélt benne, mint aki csodára vár.

Kis kemény csomagban akadt meg a keze.

Kibontotta.

— Kockacukor — dörmögte meglepetéssel.

Megszámolta, tizenkét szem.

A felesége csomagolta, aki álmában sem gondolta, hogy milyen nagy meglepetést okozhat tizenkét szem kockacukor.

Hármat nyomban megevett belőlük, nyomatéknak kenyérmorzsát tömködött a szájába.

Milyen gazdag lett hirtelen! Még kilenc szem kockacukorja van. Ebédre is meg-evett hármat, maradt hat.

A vacsora megint három szem. A megmaradt hármat reggelire hagyta.

Szája megtelt édes ízzel, gyomra émelygett és időnként hosszút, cikornyásat korgott. A homloka közepén, ahonnan az orr indul, éles, lüktető fájást érzett.

Cigaretta keresett, de még dohányport sem talált a zsebében, csak két szál cigarettapapírt. Az undorító édesség azonban nem hagyta nyugodtan. Fekhelyéből kitépett egy maréknyi szénát, összemorzsolta s belesodorta a cigarettapapírba. Rágyújtott. Mélyet szippantott a füstből s azonnal ki is köhögte. Az íze annak is édes volt, talán még émelyítőbb, mint a cukor.

7.

Az est ránehezedett a hóborította tájra.

Legszívesebben lefeküdt volna.

A szél már elállt, csak a hó esik, hamarosan meg kell jönnie Csatónak. A boksák is nyugodtak, épek, bár már az égetés utolsó fokozatához jutottak, amikor könnyen támad nyílt-tűz, s ha késnek az oltással, a drága szén odaéghet.

A hó még hulldogál, de már csak lassan, békésen, mint csendes időben.

Nem adja meg magát a fáradtságnak!

Lapátot fogott és hányt, dobálta a havat a kunyhó elől, s újból, ki tudja hányadszor, eltisztította az utat a boksákig és a hordóhoz, amelyben a vizet tárolták.

A hordónál eszébe jutott, hogy ott egy árva akácnak kell állnia, amelynek alsó ágain még ottszorult néhány pöndörödött levélke. Addig nyúlt a levegőben, míg nagy marka elcsípte a vékonyka alsó gallyat. Ez az igazi dohány! Az akáclevél!

Az édes íz eltűnt, az éhség feltámadt.

Vádolta magát. Miért nem ütött le egyet a szarvasborjából!

Most nem sok gondja lenne az éhséggel.

Éhséggel?

Már nem is éhes, csak kába. Ereje fogytán s a szíve tele bosszúval. Ha most jönne Csató, talán még lenne annyi ereje, hogy a fejszét hozzávágja.

Az éjszaka árnyai ott lopakodtak a tűz körül. Félénken vetette az árnyékra tekintetét.

Többször megtörtént a múltban itt a hegyekben, hogy a ló nagyot húzott, s összeroppant. Ott múlt ki abban a helyben. Kulcsár hasrafeküdt s így hasonfekve nagyon hasonlított az utolsót vonagló lóhoz.

Mégse adhatja fel a küzdelmet!

S akkor árnyék vetődött a tűz mellé.

Kulcsár felnézett villanásnyit s már nyúlt is a fejszéért.

Az élőlény, amitől az árnyék támadt, nem mozdult. Várt a sorsát megadással. Fáradt, elsőéves, ártatlan őzbak volt. Bőséges napokon is ingyencfalat az őz combja. S a pájsli, amit oly ízletes savanyú mártásban főz meg a felesége.

Álltak egymással szemben.

Kulcsár feketén, torzonborzan, fejszével a kezében.

Az őz ártatlanul, védtelenül, kiszolgáltatottan.

Egy fejszesuhintás s az őzike ott hever a hóban, feledve vihart, éhséget, nélkülözést.

De a fejsze nem emelkedett a magasba.

S az őzike még mindig állt, még mindig nem mozdult. Kulcsár lehajolt, szénát markolt s odadobta az elsepert udvarra. A jámbor állat megfeszítette karcsú lábait, hosszú nyakát előrenyújtotta. Harsogva rágta az izes csemegét.

Újból dobott szénát eléje.

A kecses állat összerezte. Féloldalt fordult, s menekülésre kész szoborrá dermedt. Mindez pillanatig tartott csupán: aztán ismét a szénához hajtotta fejét.

Kulcsár az erdőben nőtt fel, nem egyszer fogott már őzet. Jót ettek a húsból, napokig lakodalmaztak egy-egy őzbak rovására. Nyársra húzták az őzhúst, keserűgombát szúrtak a nyárs hegyére, s olyan vacsorát sikerítettek, hogy az egri érsek is megnyalta volna utána a száját. Mire a szaglálódó csendőr kakastolla feltűnt a hegyek komor árnyékában, már a Szinvában áztatta az őzbőrt a miskolci tímár.

Egyél őzike, egyél!

8.

Elfeküdt a puha szénán. Hirtelen álomba szenderült. Rohamozó katonának álmodta magát.

Beleroht a legközelebbi gránátölcsérbe: úgy kell azt, tölcsérről tölcsérré közeledni az ellenség állása felé. Kezében gránát. Arca eltorzul, dereka kiegyenesedik, jobbra a magasba lendül, s máris repül a gránát. A becsapódás helyén felcsap a láng. Bevilágítja az éjszakába burkolódzó erdőt.

Erre kiugrott a tölcsérből. A tüzet nézte értelmetlen, bamba arccal, csak sokára vette észre, hogy amit lát, már nem képzelet játéka: a boksa ég. A legnagyobb a három közül.

A szikrák felcsaptak a magasba s körülnyaldosták a közeli fák ágait.

Csákányt és lapátot fogott. Fejét majd szétvetette a fájás, gondolkozni nem tudott, csak ösztönösen bányászta a fagyos földet és lapátolta a tűz fészke. Mintha olajat töltene a tűzre! Az első pillanatban sistergett, füstölt, aztán még nagyobb hévvel csapott magasba a láng. Kulcsár nem lankadt. A mozgás, a munka felvillanyozta s ki tudja honnan, új erő szállta meg.

Hajnalig tartott a küzdelem és Kulcsár Lajos győzött. Eltönte a tűznyílást.

Rátámaszkodott a lapátnyélre, nézte a csatateret, mint a hírmondónak maradt hős.

Az égen foszlányokká szakadtak a fellegek és keleten lila fény bontakozott ki a hegyek mögül. Hömpölyögve áradt szét a tájon a lila fény.

Tiszta szép reggel született.

Kulcsár alig tudta a gyufát meggyújtani, hogy életre keltse a kunyhó kialudt tüzet: keze reszketett a fáradságtól.

S az éhség, az ÉHSEG még vadabul kínozza, mint bármikor.

A tisztulás visszaadta a fagy erejét, az ég es a levegő szikrázott, mint a szilánkokra tört üveg.

Csató még mindig nem mutatkozott.

Nincs más választás: be kell mennie az erdőszlakba. Egy csupor meleg tejjel biztosan megkínálják. Úgy vágyott most a tűzhelyen forralt, friss tejre, mint a csecsemő.

Vállára dobta a tarisznyát. Búcsúpillantást vetett a füstokádó boksákra, havat rugdosott a kunyhó előtt sziporkázó pásztortűzre, aztán nekiindult a hóval fedett úton, a ledől tölgy torlasza irányában.

Mindenütt térden felül ért a hó, de helyenként combig süppedt.

Nagy erőt, mindent legyőző akaratot érzett magában, de teste nem engedelmeskedett az erős léleknek. A lábak megbicsaklottak, az inak meg-megremegtek, homlokán sűrűn gyöngyözött a verejték s oldalát nagy tük szurkálták.

— Moslék ember! — morogta és Csatóra gondolt. — Fuvaros koromban, amikor derékig ért a hó, magam törtem utat a lovak előli.

Száz lépést se tett s meg kellett állnia. Egyszer cementeskocsit emeltek ki a gödörből a Fodor-lápán, akkor vert úgy a szíve, mint most.

Kis pihenés után megint nekivágott. Az óvatosságot félretette: keményen lépegetett, sokszor derékig horpadt a hó, s ő eljes testével túrta maga előtt a fehér hótömeget. Torka kiszáradt, testét tűz marta, s a szíve kikíváncozott a melléből.

Elérte a ledől tölgyet.

Belekapaszkodott egy kínálkozó ágba, lehelete ott libegett a tiszta levegőn.

Minden hiába. Az erdőszlakig nem érne el. Útban érné a végső kimerültség. Magához csalogatná a vastag hó hízelkedő, kínáló szavakkal: „Pihenj meg, Kulcsár elvtárs! Aludj szépen, aludjál!”

Gyermekkorában támadt rá ennyi veszéllyel az erdő, amikor lázas-beteg édesanyja elküldte az apja után a favágókhoz. Kis lábai már elunták a hegyek követ taposni, de az egyedüllét, a páfrányok zizegése, a fák ijesztő nyöszörgése mindig mélyebbre kergette a sűrűbe. Ismerte az utat, édesanyjával gyakran megtette. Édesanyja azonban betegen fetrengett vackán, nem volt kinek a szoknyájába kapaszkodjon.

Mintha ismét gyermek lenne! Ereje elhagyja, a cél messzi, s hajtja a vállfeszítő életösztön

Visszafordult.

Lába nyoma foltokat hagyott a hóban.

— Cserbenhagytál, Mihály! De a boksák égnek. A tüzet eltörttem. Vigyáztam rájuk. Lehet, hogy itt kell vesznem, de Kulcsár Lajos hírét nem éri folt.

Beesett a kunyhóba. Térde a hamuba ért, hassal a szénán hevert s fejéről leperdült kalapja csálén akadt fenn a bográcsfán.

A tarisznya a hasa alá került s nyomta a lányékát kegyetlenül. Felemelkedni nem volt ereje. Apránként ráncigálta ki maga alól.

S akkor eszébe jutott, hogy még kell legyen három szem kockacukor.

Szájába vett egyet. Száraz torka, nyelve-alja megtelt nyállal. Gyermeki könnyűség szállta meg. Libegett szinte, mint a napsugár a töretlen havon.

Az erdész ezen a reggelen nem ment ki a fakitermelő munkásokkal. Az asztal fölé hajolt és tintaceruzája ösztövére számokat kanyarított egymás alá. Felesége nadrágot foltozott, amelyen előző este tépett lyukat egy vendégmarasztaló faág.

A sütőben krumpli süll: a konyha megtelt orrcsiklandó illattal.

Az erdészlak ablakán át látni lehetett a széles vidéket. Mindent fehérbe burkolt a hó. A völgyekben és a nyugati fekvésű erdőkön fényesen csillant a vihar utáni, békés napsugár.

— Hallod? — törte meg a csendet az asszony.

Az erdész fülelt egy ideig, majd újból munkája fölé hajolt.

— Csak a tűz pattog — mondta.

Az asszony nem nyugodott bele.

— Hallgasd! — mondta kis idő múltán. — Most se hallod?

Mintha azt kiáltotta volna valaki: „Fekete elvtárs!”

Önkéntelenül is kinézett az ablakon. S jó távol, a csanárosi csemetekert kerítése mögött bolhanagyságú fekete pontot látott. Magasba emelt karral egy ember hadonászott.

Beleragadt a hóba s most segítségért kiáltozik.

Felcsatolta a sítalpat s a másik percben már nyílsebesen siklott lefelé a jéggé-fagyott havon.

Az erdészné az ablakból látta, hogy férje csomagot vesz a hátára s a másik ember ráhelyezkedik a sítalp farkára. Olyanok voltak így, mint az ikrek a régi kalendáriumban.

Félóra múltán a meleg konyhán dörzsölgették hóval a segélykérő megfagyott kezét.

Az erdész a fejét csóválta.

— Csató, Csató! Beszólhatott volna, hogy idefent vannak. Égetik a szenet...

— Harmadik napja töröm a havat — suttogta Csató s hagyta, hogy az asszonyi kéz megdermedt tagjait símogassa.

— Kulcsár egyedül van... Tán meg is...

S elalélt.

Az erdészházaspár gyöngéden, nagy gondal fektette a konyhai ágyra.

10.

Az erdész útját tövestől kidőlt tölgy állta el. Meg kellett kerülnie. A nagy batyuval és a hosszú sítalpakokkal nehezen boldogult a fák közén. Végre mégis áttörte magát. Orrát savanyú, ecetszagú füst csapta meg.

A három boksa látszólag csendesen égett, de az erdész gyakorlott szeme felismerte, hogy itt az oltás ideje.

A kunyhó előtt lerúgta a sítalpat a lábáról.

A száraz szénán ott hevert Kulcsár mozdulatlan teste.

Föléhajolt.

— Ébredj, Kulcsár elvtárs! — mondta és jól megrázta.

Meg se moccan.

— Ébredj! A mindenségit, végy erőt magadon!

Hiába.

Zsebéből elővette a pálinkásbutykost, lecsavarta a tetejét, s az üveg száját oda-illesztette az alvó szájához. Másik kezével Kulcsár tarkóját emelte.

— Igyál picikét! Csak kicsit!

Kulcsár szeme kinyílt, csak mint álmában s azonnal be is csukódott.

Az erdész újból adott neki az italból.

Kulcsár köhintett és felült.

— Teljesítettük — mondta, még mindig álmában.

— Jól van, jól! No, még picikét ihatsz.

Odanyomta Kulcsár szájához az üveget s közben leoldotta a batyut.

— Itt az enniivaló!

Kulcsár nagynehezen magához tért s nyomban a kunyhó nyílásához tenyerelt: a boksákat vigyázta.

— Oltani kell! — kiáltotta és máris ugrott volna.

— Hagyjad, majd én! Te csak egyé!

Kulcsár arca féloldalásra húzódott, mosolygott.

— Ettem. Kockacukrot.

Az erdész kinyitotta a batyut és Kulcsár elé tette.

Kulcsár vágott a kenyérből, aztán odaadta a bicskát az erdésznek.

— Szeljél!

— Nem, nem! — tiltakozott az erdész.

— No!

— Hagyjad, Lajos! Mondom, hogy nem kérek.

— Jól van — mondta Kulcsár és tarisznyájába nyúlt. — De ebből csak eszel?

S odaadta a megmaradt két szem kockacukrot.

— Vedd el, no! Édes!

A kunyhó körül hatalmasan terült szét a nap aranyló fénye. A fák mintha század lennének. S az erdész nem erdész, hanem tábornok, aki most fogja átadni a csata hőségét a kitüntetését.